

Nespiak, Danuta

Wawrzyniec Scholz (1522-1599) twórca pierwszego ogrodu roślin lekarskich we Wrocławiu i wydawca źródeł do historii medycyny

---

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 22/3, 535-548

1977

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Danuta Nespiak
(Wrocław)

WAWRZYNIEC SCHOLZ (1522—1599)
TWÓRCA PIERWSZEGO OGRODU ROŚLIN LEKARSKICH
WE WROCŁAWIU I WYDAWCA ŹRÓDEŁ DO HISTORII MEDYCYNY

Życie i działalność Wawrzyńca Scholza przypadła w okresie wielkiego rozkwitu gospodarczego i kulturalnego Wrocławia. W drugiej połowie XVI wieku miasto należało do największych w środkowej Europie. Głównym źródłem bogactwa był tranzyt towarów i handel wymienny z krajami europejskimi przede wszystkim z Polską¹. Zgromadzone bogactwa dały podstawę do wytworzenia się wysokiej kultury umysłowej patrycjatu miejskiego, wśród którego dużym wzięciem cieszyły się studia prawnicze i medyczne na uniwersytetach włoskich w Niemczech i Francji.

Z kręgów patrycjatu wrocławskiego pochodziło wielu mecenasów sztuki, kolekcjonerów i lekarzy-humanistów, jak Daniel Rindfleisch, Henryk i Seifried Rybisch, Tomasz Rhediger, Jakub Monau czy Jan Crato von Crafftheim².

Do tej elity należał również Wawrzyniec Scholz. Urodził się dnia 20 września 1522 roku we Wrocławiu w zamożnej mieszczańskiej rodzinie. Po ukończeniu w rodzinnym mieście gimnazjum św. Elżbiety studiował w latach 1572—1576 na Uniwersytecie w Wittenberdze. Miejscem dalszej edukacji stały się Włochy; przez następne trzy lata kontynuował w Padwie i Bolonii studia z zakresu medycyny i historii naturalnej. W 1579 roku Wawrzyniec Scholz w towarzystwie nieznanego z nazwiska wrocławskiego kolegi odbył podróż po Włoszech. Przebywał również w Szwajcarii i Francji, gdzie na Uniwersytecie w Valence został promowany na doktora filozofii i medycyny³.

Po powrocie na Śląsk ożenił się z Sarą, córką pastora wrocławskiego Johana Aurifabera. Po ślubie młode małżeństwo zamieszkało w Koźuchowie koło Głogowa gdzie Scholz rozpoczął praktykę lekarską. Po pięciu latach pobytu tam (1580—1585) osiadł na stałe we Wrocławiu w którym zmarł 22 kwietnia 1599 roku. Nobilitowany trzy lata przed swoją śmiercią podpisywał się nazwiskiem Scholz von Rosenau⁴. Jak świadczą źródła Scholz miał dwoje dzieci. Córka Anna Maria zmarła w 1603 roku⁵. Syn

¹ A. Bürkner, J. Stein: *Geschichte der Stadt Breslau von ihrer Gründung bis auf die neueste Zeit*. Breslau 1851 s. 90.

² S. Tync: *Z życia patrycjatu wrocławskiego w dobie renesansu*. „Sobótka” R. 8:1953 s. 99.

³ *Allgemeine Deutsche Biographie*. B. 32. Leipzig 1891 s. 229. Zob. też Ch. G. Jöcher *Allgemeines Gelehrten—Lexicon*. B. 4. Leipzig 1751 s. 326 oraz tenże, *Grosses vollständiges Universal—Lexicon aller Wissenschaften und Künste welche bisher durch menschlichen Verstand und Witz erfunden und verbessert worden*. B. 35. Leipzig und Halle 1743 s. 982.

⁴ *Allgemeine Deutsche Biographie*..., j.w.

⁵ In Honorem nuptiarum reverendi et docti Viri M. Christophori Scholzii Sponsi et Spectatissimae ac Pudicissimae Virginis Annae Mariae, clarissimi et

Wawrzyniec poszedł w ślady ojca — po ukończeniu studiów medycznych promowany został na doktora medycyny w Bazylei dnia 21 lutego 1609 roku⁶.

Ogromną sławę przyniósł Scholzowi jego ogród botaniczny, założony wkrótce po przeniesieniu się do Wrocławia. Bogactwo florystyczne, odmiany roślin lekarskich i ozdobnych były powodem, że obiekt ten należał do największych osobliwości Śląska a nawet, jak uważa Henschel, całej środkowej Europy⁷. Bogatsze pod względem botanicznym ogrody posiadali tylko lekarze Joachim Camerarius w Norymberdze oraz Aichholz w Wiedniu⁸. Nadmienić należy, że ogród Scholza powstał o 30 lat wcześniej od słynnego ogrodu botanicznego, założonego w Gdańsku przez tamtejszego aptekarza — Jakuba Placotomusa⁹.

Prawdopodobnie pomysł założenia ogrodu botanicznego powziął Scholz jeszcze w okresie swoich studiów padewskich. Przy istniejącej w tym mieście od 1533 roku pierwszej w Europie uniwersyteckiej Katedrze Botaniki ogród botaniczny został założony już w 12 lat później¹⁰. Opiekę nad ogrodem, w tym czasie gdy Scholz był słuchaczem Uniwersytetu Padewskiego, sprawował Melchior Gwilandinus, który widząc zainteresowania botaniczne przyszłego lekarza uczył go uprawy roślin lekarskich¹¹.

Założenia oparte na renesansowym centralnym układzie ogrodu padewskiego zaznaczyły się wyraźnie w ogrodzie Scholza. Miał on kształt czworoboku i podzielony był na kwatery. U wejścia rosły rośliny ozdobne, z boku było wirydarium, centralne miejsce zajmowały grządki z roślinami lekarskimi, w tyle mieściła się różanka, meloniarnia i winnica. Ogród zdobiła grota, sadzawka z fontanną i oranżeria z roślinami aklimatyzowanymi, gdzie ponadto znajdowały się dzieła sztuki m.in. obraz Łukasza Cranacha¹².

Twórca ogrodu sam opracował katalog roślin. Pierwszy pt. *Laurentii Scholzii M. D. Hortus Vratislaviae situs et rarioribus plantis consitus cum catalogo botanico* wydany w 1587 roku w oficynie Johana Scharffenberga we Wrocławiu zagiął w XIX wieku¹³. Zawierał spis około

---

excellentissimi viri HD. Laurentii Scholtzi a Rosenau, Philosophiae et Medicinae Doctoris celeberrimi, in inclitya urbe Vratislavia Silesiorum Metropoli, filiae relictae Sponsae dedicatum a Georgio Friderico, nepote Vratisl. Boni ominis et gratudinis erga. Vratislaviae in Officina Typographica Georgij Baumanni 1601. Sygn. S. 549447 Bibl. Uniwersytecka we Wrocławiu. Zob. też. Paramythia. Ad Reverendum et Clarissimum Virum D. M. Christophorum Scholzum Vratislaviae ad D. Elisabethae Ecclesiasten primarium [...] Annae Mariae Excellentiss. Viri D. Laurentii Scholzii pie defunctate VI Id. Quintilis 1603. Ex Academia Francofurtana missa. Bibl. Uniwersytecka we Wrocławiu Sygn. 549430.

⁶ Proshponeseis Amicorum. Ad Praestantissimum Virum D. Laurentium Scholzum Vratislaviensem Silesium dum ipsi in Celeberrima ac Vetustissima Basileen-sium Academia sub Decurionatu Spectabilis et Clarissimi D. D. Johannis Nicolai Stupani Theorices Professoris ordinarii Promotore Philosopho ac Medico Excellentis. D. D. Thomae Coccio Doctori in Arte Medica honores conferrentur die 21 Februarii. Basileae ex officina Johannis Schroeteri 1609. Bibl. Uniwersytecka we Wrocławiu Sygn. 532670.

⁷ A. W. Henschel: *Zur Geschichte der Botanischen Gärten und der Botanik überhaupt in Schlesien im XV und XVI Jht.* Berlin 1837 s. 20—21.

⁸ *Allgemeine Deutsche Biographie...*, jw.

⁹ B. Seyda: *Dzieje medycyny w zarysie*. Wyd. 2. Warszawa 1973 s. 447.

¹⁰ E. Jankowski: *Dzieje ogrodnictwa*. T. I. Kraków 1938 s. 127.

¹¹ *Allgemeine Deutsche Biographie...*, s. 230.

¹² Henschel, *Zur Geschichte...* s. 22.

¹³ *Allgemeine Deutsche Biographie...*, jw.

Рис. 1. Кarta tytułowa katalogu roślin Wawrzyńca Scholza z roku 1594

Фот. 1. Титульный лист каталога растений Вавжыньца Шольца с 1594 года

Phot. 1. Le frontispice du catalogue des plantes de Wawrzyniec Scholz de 1594

240 roślin. Drugi pt. *Catalogus Arborum, Fruticum ac Plantarum...* wydał Scholz w oficynie Jerzego Baumanna seniora we Wrocławiu w 1594 roku¹⁴. Katalog ten zachował się w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu¹⁵. Zawiera on alfabetyczny spis roślin zielnych oraz niektórych krzewów. Stosując współczesną nomenklaturę botaniczną stwierdzić można, że były to okazy reprezentujące 203 rodzaje¹⁶. Większość z nich stanowiły rośliny, które miały i mają do tej pory duże zastosowanie w lecznictwie. Rosły tam: rycynus (*Ricinus*), miłek — (w spisie *Adonis flos*, zapewne *Adonis vernalis*), rumianek — (w spisie raz pod nazwą *Matricaria*, raz jako *Camomilla Romana pleno flore*). Przypuszczalnie były to dwie rośliny — rumianek leczniczy — (*Matricaria chamomilla*) oraz rumianek rzymski — (*Anthemis nobilis* L.).

Innym przykładem roślin leczniczych są naparstnice. Scholz wymienia cztery: *Digitalis lutea minor*, *Digitalis luteo flore major*, *Digitalis ex albo lutea*, *Digitalis flore purpureo*. Jeszcze inne rośliny lecznicze to przedstawiciele rodziny Wargowych (Labiatae). Chodzi tu o 3 gatunki rojownika: *Melissa flore luteo*, *Melissa turcica albo flore*, *Melissa coerulei coloris* oraz miętę — *Mentha crispa*.

Scholz hodował również kozłka lekarskiego oraz dziewannę. Wniosek ten nasuwają użyte przez niego nazwy: *Valeriana magna*, *Valeriana graeca* oraz *Verbasculum (!) tragi*.

W ogrodzie jego znajdowała się również bogata kolekcja maków opisana według wyglądu i koloru kwiatów — np. *Papaver simplex purpureo flore*, *Papaver poliyanthos reseo flore*, *Papaver poliyanthos purpureo multiflorum album*, *Papaver multiplex cinerei coloris*.

Bardzo liczną grupę stanowią rośliny użytkowe, które jednocześnie miały i mają pewne zastosowanie lecznicze np. przedstawiciele rodzaju *Cucurbita* (dynia), których Scholz posiadał aż 14 odmian.

Dużą pozycję zajmowały lecznicze rośliny aklimatyzowane. W spisie figuruje m.in. *Calamus aromaticus*. Chodzi tu najprawdopodobniej o *Acorus calamus* L. (tatarak). Kłącza tej rośliny — zawleczonej prawdopodobnie z Azji przez Tatarów — sprowadził w 1557 roku z Konstantynopola do ogrodu botanicznego w Pradze Mathiolus, a do Wiednia Clusius¹⁷.

Nazwa w spisie Scholza: *Aloë marinu folio planiore* sugeruje, że mowa tu o jednym z gatunków aloesu — *Aloë fex* Mill. Roślina znana była już w starożytności jako Alona sokotrańska (*Socotra Aloë*) albo Alona arabska. Dioskorides opisuje ją pod nazwą *Aloë*¹⁸. Wymieniona przez Scholza roślina o nazwie *Calamentum montanum praestantius* każe się domyślać, że chodzi tu zapewne o *Calamintha officinalis* Moench. — tymian — nazywany w języku polskim miętka, czombrem

¹⁴ J. E. Scheibel: *Geschichte der seit dreihundert Jahren in Breslau befindlichen Staadtbuchdruckerei als ein Beitrag zur allgemeinen Geschichte der Buchdruckerkunst*. Breslau 1804 s. 28—30.

¹⁵ *Catalogus Arborum, Fruticum ac Plantarum, tam indixenarum quam exoticarum Horti Medici D. Laurentii Scholzi Medici Vratisl. Vratislaviae Anno Christi 1594*. Bibl. Uniwersytecka we Wrocławiu Sygn. Hs R. 2177.

¹⁶ Według: W. Szafer, S. Kulczyński, B. Pawłowski: *Rośliny polskie*. Wyd. 2. Warszawa 1967.

¹⁷ J. Muszyński: *Farmakognozja*. Warszawa 1957 s. 297.

¹⁸ Jw. s. 455.

względnie macierzanką¹⁹. Wchodzi również może w grę roślina klimatu śródziemnomorskiego o hiszpańskiej nazwie *Calaminta de montana*²⁰.

Innym przykładem rośliny aklimatyzowanej są wymienione w spisie Scholza *Caryophylli albi* — goździki białe. Nazwa „Caryophylli” określa surowiec roślinny: Flos Caryophylli, Fructus Caryophylli i Oleum Caryophylli uzyskiwany z rośliny *Caryophyllus aromaticus* L. synonim *Eugenia caryophyllata* Thunb. — drzewo goździkowe z Molukków i Filipin²¹. Nazwa *Caryophylli albi* sugeruje, że Scholz mówi rzeczywiście o drzewie goździkowym ponieważ roślina ta ma białe kwiaty.

Zapewne ozdobę ogrodu stanowiły drzewka pomarańczowe, figowe, laurowe oraz być może granaty hodowane w oranżerii. O istnieniu ich świadczą nazwy w katalogu: *Amara dulcis* co wskazuje na gatunek *Citrus amarus* var. *amara* Link. względnie var. *dulcis*, *Ficus indica*, *Laurus*, oraz *Granata malus*²².

Trudno rozstrzygnąć czy w ogrodzie Scholza rosły ziemniaki. Nazwa *Bulbus silvestris austriacus ex rubro punicens* odnosi się z pewnością do jakichś bulw. Nazwa *Solanum* jest reprezentowana przez *Solanum arborescens*, *Solanum spinosum*, *Solanum vesicarium* i *Solanum somniferum*. Trudno orzec czy są to jakieś odmiany ziemniaków czy tylko gatunki psiankowatych.

Nie zabrakło w tym ogrodzie innych roślin rolniczych. W spisie figurują nazwy rodzajowe takie jak *Trifolium odoratum* (koniczyna), *Sorgum* (sorgo), *Melilotus flore luteo* (nostrzyk), *Lupini coerulei* (fuby niebieskie). Oznaczenie rośliny słowem „Artitsoki” nasuwa domysł, że być może chodzi o *Cynara scolymus* L. roślinę znaną jako karczochy.

Wspaniałą oprawą ogrodu Scholza, opiewaną przez poetów były kwiaty. Rosło w nim m.in. 7 odmian tulipanów (*Tulipa*), 7 odmian fiołków (*Viola*), 4 odmiany narcyzów (*Narcissus*), 9 odmian malw (*Malva*), 10 odmian irysów (*Iris*), 5 odmian lilii (*Lilium*) oraz 7 odmian hiacyntów (*Hyacinthus*).

Ogród Scholza stał się miejscem regularnych spotkań ówczesnej elity umysłowej Wrocławia. Były to organizowane przez Scholza prawdziwe antyczne święta „Floralia Vratislaviensis” zastrzeżone — w myśl ułożonych przez niego *Leges convivales* — dla mężów wytwornych, dla pań skromnych i panien przystojnych i cnotliwych²³. Floralia rozpoczynały się od przechadzki w ogrodzie, by zgodnie z życzeniem właściciela „[...] Amicis meis rei praesertim herbariae studiosis”²⁴. Potem była biesiada, w czasie której toczyły się dialogi i rozmowy na tematy filozoficzne, przyrodnicze i lekarskie w duchu prawdziwych sympozjonów platońskich, o czym Scholz mówi „Coena non Pythagorea sed Platonica, non inter mutos sed facundas esto, ne sileat aut langueat sine fabulis hilaritudo”²⁵. We Floraliach udział brali przedstawiciele znanych rodów patrycjuszowskich, bywali tu słynni lekarze — Jan Crato von Craftheim, Andrzej Dudycz, Kasper Cunradus, Jan Ferschius²⁶. Do tego wy-

¹⁹ J. Rostański: *Słownik polskich imion, rodzajów oraz wyższych skupień roślin*. W: *Materiały do historii języka i dialektologii polskiej*. T. 1. Kraków 1900 s. 183.

²⁰ E. Perrot, R. Paris: *Les Plantes Medicinales*. Paris 1971 s. 28.

²¹ Jw. s. 157.

²² Jw. s. 32.

²³ *Catalogus Arborum*, jw. *Leges Convivales* s. 93.

²⁴ W. Scholz: *Przedmowa* W: *Catalogus Arborum...*

²⁵ *Catalogus Arborum...*, *Leges Convivales* § 14.

²⁶ S. Tync, *Z życia patrycjatu*, s. 99.

branego grona należał również dr praw Uniwersytetu Padewskiego, utalentowany poeta Jan Mateusz Wacker²⁷.

Ogród opiewany był przez licznych poetów jak np. Andrzeja Calagiusa, który pozostawił poetycki opis poszczególnych faz wegetacyjnych rosnących tam roślin²⁸. W roku 1594 ukazał się zbiór epigramatów na cześć Floraliów i twórcy ogrodu, w którym znajduje się kilkanaście utworów pochwalnych pióra znanych Scholzowi lekarzy śląskich. Znajdujemy tu nazwiska Jakuba Monaua, Jana Ferschiusa, Jana Hermannusa, Abrahama Schwalbiusa, Walensa Acidaliusa, Jeremiasza Gesnerusa²⁹. Wśród utworów znajduje się również pisana heksametrem historia botaniki Jana Ferschiusa z osobną przedmową Scholza³⁰.

Oprócz botaniki drugą dziedziną działalności tego śląskiego lekarza było zbieranie, opracowywanie i wydawanie materiałów rękopiśmiennych, rozpraw i korespondencji wybitnych lekarzy XVI wieku. Jak świadczy nota źródłowa, Scholz w czasie swoich studiów na Uniwersytecie Bolońskim słuchał wykładów Juliusza Arantiusa³¹. Julius Caesare Aranti (?—1589) był profesorem anatomii i komentatorem dzieł Hippokratesa³². Rozprawę jego *De humano foetu libellus...* uzupełnioną spisanimi zapewne wykładami Arantiusa wydał Scholz w Bazylei w 1579 roku³³. W 10 lat później ogłosił drukiem wielką antologię wybranych wypisów, cytatów i porad starożytnych lekarzy greckich i arabskich oraz współczesnych mu medyków pt. *Aphorismorum medicinalium cum theororum tum practicorum...*³⁴. Drugie wydanie tej pozycji ukazało się w 1594 roku³⁵. W tym roku ukazuje się również opatrzone przedmową Scholza dziełko filozoficzne Hieronima Capivacciusa pt. *Opusculum de doctinam differentis...*³⁶ Capivaccio (?—1589) filozof i lekarz, profesor medycyny na Uniwersytecie Padewskim był autorem wielu rozpraw me-

²⁷ Th. Lindner: *Johann Matthäus Wacker von Wackerfels*. „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Altherthum Schlesiens” 1867 V. 8. s. 324.

²⁸ *Hortus Doct. Laurentii Scholzii Medici et Philosophi quem ille colit Vratislaviae, situm intra ipso civitatis moenia, celebratus carmine M. Andreae Calagii Vratisl. Vratislaviae in Officina Typographica Georgii Baumanni I 1592*. Bibl. Uniwersytecka we Wrocławiu Sygn. 440010.

²⁹ *In Laurentii Scholzii Medici Vratisl. Hortum Epigrammata Amicorum. Aratislaviae in Officina Typographica Georgii Baumanni 1594*. Bibl. Uniwersytecka we Wrocławiu Sygn. Hs R2177.

³⁰ *Joanni Ferschii Vratislaviarum Sermo de viris in materiam Medicam et herbarium bene meritis ad Cl. V. Laurentium Scholzium Mericum Vratislaviensis. W: In Laurentii Scholzi...*

³¹ *Jul. Caes. Arantii Bononiensis Philosophi ac Medici Clarrissimi, medicinae Anatomae in celeberrimo Bononiensium gymnasio professoris publici, De humano foetu libellus. A Laurentio Scholzio, Silesio eius discipulo in lucem editus. Basileae 1579*. Bibl. Uniwersytecka we Wrocławiu Sygn. 374714. Zob. też: *Catalogue général des livres imprimés de la Bibliothèque Nationale*. T. 167. Paris 1965 s. 185.

³² Jöcher, *Allgemeines...*, B. 1. Leipzig 1750 s. 495.

³³ *Jul. Caes. Arantii Bononiensis...*, jw.

³⁴ *Aphorismorum medicinalium cum theororum tum practicorum omnibus sectiones octo. Collecta studio et opera Laurentii Scholzii Vratisl. Philosophiae et Medicinae Doctoris. Vratislaviae. Per Haeredes Johannis Scharffenbergii. Anno 1589*. Bibl. Uniwersytecka we Wrocławiu Sygn. 334779.

³⁵ *Catalogue général...*, s. 184.

³⁶ *Hieronymi Capivaccii Philosophi atque Medici Patavini celeberrimi Opusculum de doctrinam differentis, sive de Methodis, Logicis, Philosophis, Theologis, Iureconsultis, atq[ue] Medicis pernecessarium, nunquam Antenae in Germania editum... cum Praefatione D. Laurentii Scholzii, Medici Vratisl. Francofurti ad Moenum 1594*. Bibl. Uniwersytecka we Wrocławiu Sygn. 381218. Zob. też: *Catalogue général...* s. 185.

Рис. 2. Кarta tytułowa zbioru epigramatów z roku 1594 ku czci twórcy ogrodu

Фот. 2. Титульный лист сборника эпиграмм с 1594 года в честь создателя сада

Phot. 2. Le frontispice du recueil d'épigrammes de 1594 en l'honneur du créateur du jardin

dycznych³⁷. Scholz znał go zapewne z czasów swoich studiów padewskich co być może zdecydowało, że opracował i wydał następną pracę Capi vacciusa pt. *De urynis tractatus...*, która ukazała się w 1595 roku³⁸. Drugą pozycją, wydaną w tym samym roku, był skompletowany przez Scholza wybór listów, porad i notatek lekarskich jednego z najwybitniejszych lekarzy śląskich tej epoki Jana Cratona von Craftheima³⁹.

Owoce żywionej działalności edytorskiej Scholza jest następne opracowane przez niego dzieło filozoficzno-medyczne lekarza padewskiego Jana Pernumii (zmarłego przed 1570 r.) pt. *Nova ac plane singularis omnes totius corpore humani affectus...*, które ukazało się w 1596 roku⁴⁰. Rok przed swoją śmiercią zdażył Scholz wydać jeszcze dwa duże folianty. Był to wybór zawierający porady, rozprawy, jak np. Andrzeja Aurifabera *Succini historia...* i dziesiątki listów lekarzy śląskich — m.in. Cratona, Monaua i Dudycza⁴¹. Pierwszy foliant pt. *Consiliorum medicinalium...* oraz drugi pt. *Epistolarum philosophicarum medicinalium...* ukazały się we Frankfurcie w 1598 roku⁴². Obie te pozycje w dorobku wydanym Scholza stanowią pierwszorzędną materiał źródłowy do historii medycyny śląskiej okresu renesansu i do poznania humanistycznej kultury ówczesnego środowiska lekarskiego. Rzucają one przede wszystkim światło na osobę Scholza, zamiłowanego botanika, człowieka o dużej kulturze, używającego zwykle po swoim tytule przymiotnika „Silesius”, utrzymującego szeroką korespondencję z wybitnymi przedstawicielami nauki tej epoki⁴³.

³⁷ Jöcher, *Allgemeines...* B. I. Leipzig 1750 s. 1645.

³⁸ Capi vaccius Hieronymus. *De urynis tractatus, nunc primum plane recens ex bibliotheca D. Laurentii Scholzii, medici Vratisl. in lucem prodians*. Zerbst, excudebat Bonaventura Faber. 1595. Bibl. Uniwersytecka we Wrocławiu Sygn. 300639.

³⁹ *Consiliorum et Epistolarum Medicinalium Io. Cratonis a Kraftheim Archiatri Caesarei Liber primus. Studio et labore Laurentii Scholzii Medici Vratisl. in lucem editus*. Francofurti apud Andrea Wechels heredes, Claudium Marmium et Joani Aubrium 1595. Bibl. Uniwersytecka we Wrocławiu Sygn. 411084. Zob. też: *Johannis Cratonis a Kraftheim Archiatri Caesarei et aliorum Excellentissimorum Medicorum ac Philosophorum Consiliorum et Epistolarum medicinalium liber tertius. Labore et industria Laurentii Scholzii Medici Vratisl. in lucem editus*. Francofurti, Sumptibus Johannis Petri Zubrodt. Anno 1671. Bibl. Uniwersytecka we Wrocławiu Sygn. 476584.

⁴⁰ *Johan. Pauli Pernumia Patavini Medici suo tempore lange excellentissimi nova ac plane singularis omnes totius corpores humani affectus praeter naturam medendi ratio...* Nunc primum studio et opera Laurentii Scholzii Med. Vratislaviensis in Germania editum. Francofurti apud Andrea Wecheli haeredes. 1596. Bibl. Uniwersytecka we Wrocławiu Sygn. 411227, Zob. też Jöcher, *Allgemeines...*, B. 3. Leipzig 1751 s. 1397.

⁴¹ *Succini historia breviter... descripta a D. Andrea Aurifabro... et nunc primum... opera Laurentii Scholzii... in lucem edita. De Rana et lacerta, succino prussiaco institis, Danielis Hermanni... discursus philosophicus*. Hanoviae apud haeredes J. Aubrii, 1614. W: *Catalogue général* T. 5. Paris 1924 s. 590.

⁴² *Consiliorum medicinalium, conscriptorum a praestantiss. atque exercitatiss. nostrorum temporum medicis liber singularis... nunc primum studio et opera Laurentii Scholzii a Rosenaw... in lucem editus*. Francofurti ad Moenum apud A. Wecheli haeredes 1598. *Epistolarum philosophicarum, medicinalium ac chymicarum a summis nostre aetatis philosophis ac medicis exaraturam, volumen... nunc primum labore ac industria Laurentii Scholzii a Rosenaw... foras datum*. Francofurti ad Moenum apud A. Wecheli haeredes 1598. Obie pozycje W: *Catalogue général*, T. 167. Paris 1965 s. 185.

⁴³ Rkp 248 Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu, list nr 100 z dnia 10 stycznia 1585 roku oraz list nr 101 z dnia 15 października 1585 Wawrzyńca Scholza do Kratona von Craftheima. Zob. też: *Grosses Vollständiges Universal Lexicon...* s. 982.

Odnosnie jego katalogu roślin trudno jest w niektórych wypadkach zidentyfikować gatunki lub rodzaje. Używa on bowiem w stosunku do gatunków lub ich odmian określeń opisowych jak np. roślina o kwiatach białych, pełnych czy czerwonych. Niemniej jednak bezsporną wartością naukową jest próba zastosowania nomenklatury podwójnej, podobnej do tej, jaką dwa wieki później wprowadził do systematyki Karol Linneusz.

ANEKS

Alfabetyczny spis roślin zamieszczonych w Katalogu* Wawrzyńca Scholza wydanym we Wrocławiu w 1594 roku

Absinthium ponticum	Arum
Abutilon Avicene	Asclepias flore nigro
Adonis flos	Asparagus hortensis
Ageratum	Attractylis Dioskorid. luteo flore
Aizoon stellatum	Auricula Ursi
Aloë folio mucronato	
Aloë marinu folio planiore	Balsamina foemina
Amara dulcis	Barba caprae
Amaranthus vulgaris	Barba hirci luteo flore
Amaranthus tricolor	Barba hirci puniceo flore
Amaranthus major floribus panniculosis spicatis purpureis	Been rubro flore
Anagyris	Been flore phoeniceo
Androsace Matth.	Bellis major
Anemone coccineo flore	Betonica
Anemone tuberosa geranifolia coerulea	Berberis
Angelica vera	Bistorta major
Antirrhinum magnu albo	Blattaria florib. ex luteo puniceis
Antirrhinum flore luteo	Blitum rubrum
Antirrhinum purpureum magnum	Borrago albo flore
Anthora	Borrago coeruleo flore
Aquilegia albo flore	Botrys
Aquilegia flore albo pleno	Branca Ursina Italica
Aquilegia coerulea pleno flore	Brassica campestris siliquosa Dodon
Aquilegia rubescens	Brassica asparagoides Daleschampii
Aquilegia purpureo colore	Bryonia alba
Aquilegia flore puniceo pleno	Bulbus silvestris Austriacus ex rubro puniceus
Arbor vitae	Bupthalmum Diosc.
Armeria flore albo	
Armeria suaverubete flore	Calamentum montanum minus coeruleo flore Lobelii
Aristolochia longa	Calamentum montanum praestantius Lo- belii
Aristolochia rotunda	Calamus aromaticus
Artitsoki	Calendula pleno flore
	Canna Indica
	Capparis Fabago Dodon

* Nazwy podane według oryginalnych zapisów w katalogu

- Carduus sphaerocephalus
 Carthamus
 Caryophylli albi
 Cepaea Pantij
 Cerefolium
 Cervicaria minor ex albo rubescens
 Cervicaria flore rubente
 Chamaeiris latifolia albo flore
 Chamomilla Romana pleno flore
 Chrysanthemon Italicum
 Cicer sativum
 Cichoreum albi coloris
 Cicercula Aegyptiaca
 Clematis altera Dodon
 Cochlearia
 Colchicum albo flore
 Colchicum rubro flore
 Colutea
 Consolida regalis albo flore
 Consolida ex albo purpurascens flore pleno
 Consolida coerulei coloris
 Consolida purpurei coloris
 Consolida ex puniceo rubescens
 Corona regia
 Conyza major
 Crassula
 Crocus Austriacus
 Crocus silvestris montanus flore albo
 Lobel
 Cucumer asininus
 Cucurbita Indica longa major
 Cucurbita ex saturato virescens verrucosa
 Cucurbita longa viridis maculosa plana
 Cucurbita loga ex saturata viredine
 Cucurbita redine maculosa
 Cucurbita teres maculosa viridis
 Cucurbita teres ex flavo virescens
 Cucurbita teres ex flavo rubescens
 Cucurbita teres ex saturato virescens
 Cucurbita teres ex suscedine lutescens
 Cucurbita Indica minor ex rubedine flavescens
 Cucurbita Indica minor teres ex saturato virescens
 Cucurbita Indica minor longa ex saturato virescens striata
 Cucurbita Indica minor pyriformis ex maculosa viredine striata
 Cyanus magnus flore albo medio purpureus
 Cyanus totus albus
 Cyanus albus medio rubens
 Cyanus flore caeruleo medio purpureus
 Cyanus flore rubente
 Cyanus flore puniceo
 Cyclamen
 Dens caninus
 Digitalis lutea minor
 Digitalis luteo flore major
 Digitalis ex albo lutea
 Digitalis flore purpureo
 Doronicum
 Enula campana
 Epatica flore albo
 Epatica aurea
 Ephemerum Turcicum
 Epimedium Dodon
 Eryngium vulgare
 Fabae
 Ficus Indica
 Flammula Dodon
 Flos Constantinopolitanus Dodon
 Foeniculum Romanum
 Fraxinella Italica
 Fritillaria variegata purpurea
 Frumentum Indicum
 Fumaria bulbosa
 Galega
 Genista
 Geranium Moschatum
 Geranium Creticum
 Geranium flore fusco
 Geranium tuberosum flore rubelle
 Gladiolus purpureus Germanicus
 Gladiolus flore purpureo dilute
 Gramen Turcicum
 Granata malus
 Gvajacana foemina
 Halicacabus peregrinus
 Hedysarum alterum
 Hedysarum clypeatum
 Helleborus albus
 Helleborus niger
 Hemerocallis altera Diosc.
 Hesperis Clusij floribus maculosis
 Hyacinthus orientalis albo flore
 Hyacinthus caeruleus
 Hyacinthus caeruleus stellatus
 Hyacinthus ex caeruleo pallidus

- Hyacinthus stellatus ex luteo viridis
 Hyacinthus botryoides albus
 Hyacinthus botryoides caeruleus
 Hieracium Sabaudum
 Hyoscyamus vulgaris
 Hyoscyamus III Mathiol.
 Hypaeoon Clusij
 Hyssopus flore caeruleo

 Iacea nigra vulgaris
 Iasminum candiflorum
 Iasminum flore luteo
 Imperatoria
 Iris luteo flore
 Iris luteo oris rubellis
 Iris foris lutea intus rubescens
 Iris pusilla flore rubello
 Iris dilute caerulea in volucro albo
 Iris biflora ex fusco rubescens oris caeruleis
 Iris Pannonica Clusij
 Iris bulbosa florib. caeruleis et superne luteis oris albidis
 Iris floribus caeruleis et superne albidis oris luteis

 Lagophus Phoenica Dodon
 Lappa communis
 Latyris
 Laurus
 Lepidium
 Linaria vulgaris
 Linaria coerulea Clusij
 Linum Pannonicum Clusij
 Ligustrum
 Lilae Turcarum
 Lilium convallium vulg.
 Lilium flore purpureo
 Lilium album
 Lilium cruentum majus
 Lotus tetragonalob. Camer.
 Lunaria major
 Lupini coerulei
 Lychnis coronaria albo flore
 Lychnis rosei coloris
 Lychnis rubro flore
 Lychnis subpurpureo flore
 Lychnis flore purpureo
 Lysimachia purpurea

 Maiorana perennis
 Malva crispa
 Malva arborescens simplex

 Malva coccinei coloris
 Malva arborea simplex rosei coloris
 Malva arborea-polyanthos rubro flore
 Malva plena albo flore
 Malva multiflora roseo colore
 Malva hortensis flore rubro
 Malva floribus minoribus
 Malva ex albo purpureis
 Martagon
 Matricaria
 Melanthium
 Melilotus flore luteo
 Melissa flore luteo
 Melissa Turcica albo flore
 Melissa coerulei coloris
 Mentha crispa
 Meum Rhiphaeum
 Meum verum umbella ex albo rubella
 Mezereon
 Miraquillosa maculato flore
 Molongaena
 Moluca
 Moly montanum
 Momordica
 Myrrhis vera

 Napellus
 Narcissus silvestris Matth VI albus stellatus
 Narcissus VII Matth albo flore apicibus luteis
 Narcissus VIII Math luteo flore
 Narcissus Hispanicus
 Nasturtium Iudicum
 Nerium rubro flore
 Nigella

 Ornithogalon Pannonicum
 Ornithogalon Austriacum
 Othonna Italarum pleno flore
 Othonna Italarum simplici flore
 Oxalis rotundifolia
 Ocymum majus
 Ocymum maksimum

 Papas Hispanorum
 Papaver simplex purpureo flore
 Papaver rubrum fundo nigro
 Papaver fuscum fundo nigro
 Papaver polyanthos roseo colore
 Papaver polyanthos rubro flore
 Papaver polyanthos purpureo multiflorum album

- Papaver multiplex cinerei coloris
 Papaver multiplex purpureo flore
 Papaver magnum multiflorum purpurei coloris
 Papaver fimbriatum multiplex purpureo colore
 Papaver corniculatum luteo flore
 Pentaphragmum majus
 Periclymenon perfoliatum
 Periclymenon no perfoliatu
 Petazites flore albo
 Petazites purpureo flore maculis albis
 Petroselinum Macedonicum
 Phalaris
 Pisum Ungaricum
 Pisum purpureum
 Peonia vulgaris
 Peonia rubra pleno flore
 Poma amoris
 Primula veris pleno flore
 Ptarmica
 Pulmonaria maculosa

 Rhabarbarum Monachorum
 Ranunculus flore luteo
 Ranunculus bulbosus flore purpureo
 Ranunculus tuberosus flore luteo pleno
 Ranunculus montanus flore albo
 Rhodia radix
 Ricinus
 Rosae luteae
 Ruscus
 Ruta

 Sabdariffa
 Sambucus rosea
 Sanguisorba minor
 Sanicula mas Dodon
 Saponaria
 Saturegia
 Scabiosa Hispanica
 Sclarea
 Scilla
 Scopa Patavina
 Scordoprascium
 Scorpioides repens pupleuri folio
 Securidaca major
 Sempervivum
 Seseli Aethiopicum
 Sferro cavallo
 Sigillum Salomonis majus
 Smirnum Creticum
 Solanum arborescens

 Solanum spinosum
 Solanum vesicarium
 Solanum somniferum
 Sorgum
 Spina stella
 Staphyloendron
 Superca Austriaca

 Tabacum
 Tagetes multiflorus
 Talictrum magnum
 Tanacetum odoratum
 Tatula
 Teucrium verum
 Thlaspi de Cappadocia
 Thusai
 Trifolium odoratum
 Tulipa albo flore fundo luteo
 Tulipa albo oris rubentib. et apicibus viridibus
 Tulipa ex albo rubescens fundo luteo
 Tulipa ex albo lutea apicibus funcis
 Tulipa flore luteo fundo nigro
 Tulipa luteo flore apicibus viridibus
 Tulipa ex luteo rubescens apicibus viridibus
 Tulipa ex luteo phoenicea fundo luteo
 Tulipa lutea maculis rubris apicibus nigris
 Tulipa ex luteo cruenta fundo luteo
 Tulipa rubro flore fundo fusco circulo luteo
 Tulipa fusci coloris fundo luteo apicibus viridibus
 Tulipa coccine o colore fundo luteo, apicibus nigris
 Tulipa phoeniceo colore fundo luteo apicibus nigris

 Valeriana magna
 Valeriana graeca
 Verbasculum tragi
 Veronica foemina
 Viola flammea
 Viola hyemalis rosei coloris
 Viola hyemalis purpurea
 Viola matronalis coerulei coloris
 Viola mariana ex albo purpurea
 Viola ex albo rubescens
 Viola ex fuscedine rubescens
 Virga aurea

Д. Несняк

ВАВЖИНЕЦ ШОЛЬЗ (1522—1599) — СОЗДАТЕЛЬ ПЕРВОГО САДА ЛЕКАРСТВЕННЫХ РАСТЕНИЙ ВО ВРОЦЛАВЕ И ИЗДАТЕЛЬ ИСТОЧНИКОВ К ИСТОРИИ МЕДИЦИНЫ

Вавжинец Шольз родился 20 сентября 1522 года во Вроцлаве. После окончания изучения медицины и естественной истории, пройденного в 1572—1579 годах в университетах в Виттенберге, Падве и Болонье, находился в Швейцарии и Франции. Здесь в университете в Валенце ему было присвоено звание доктора философии и медицины. Вернувшись в Силезию, женился и вначале в 1580—1585 годах вёл медицинскую практику в Кожухове около Глогова. Затем переехал навсегда в родной Вроцлав, где умер в 1599 году.

Шольз принадлежал к тогдашней элите патрициального Вроцлава, из круга которой происходили целый ряд незаурядных меценатов искусства, коллекционеров и врачей-гуманистов как н.пр. Даниель Риндфляйш, Генрих Рыбиш, Томаш и Давид Редигер.

Огромную славу Шользу принёс ботанический сад, организованный им во Вроцлаве около 1587 года. Композиция сада построена по схеме ботанического сада при Падевском университете, богатство флоры сортов лекарственных и декоративных растений послужило причиной, что этот объект принадлежал к наибольшему достопримечательностям Силезии. Воспеваемый поэтами стал также местом регулярных встреч интеллектуальной элиты XVI-векового Вроцлава, организованных Шользим праздников „*Floralia Vratislavis*”, во время которых происходили диспуты на философские, естественные и медицинские темы.

Кроме ботаники, второй областью творческой деятельности Шольза было накопление, обработка и издание рукописных материалов, научных статей и корреспонденции известных врачей XVI века. В издательском достоянии Шольза находятся в том числе и философско-медицинские рефераты его профессоров периода учёбы в Падве и Болонье: Геронима Капивакиуса и Юлиуша Арантиуса, а также издание писем, советов и рефератов одного из наиболее известных врачей в Силезии той эпохи, Яна Кратона фон Крафтхайма.

Эти позиции составляют превосходный материал, являющийся источником для истории медицины периода ренессанса и для изучения гуманитарной культуры врачебного общества Силезии.

Д. Nespiak

WAWRZYNIEC SCHOLZ (1522—1599), CRÉATEUR DU PREMIER JARDIN DES PLANTES MÉDICALES À WROCLAW ET ÉDITEUR DES SOURCES DU DOMAINE DE L'HISTOIRE DE LA MÉDECINE

Wawrzyniec Scholz est né le 20 septembre 1522 à Wrocław. Après avoir fini ses études en matière de la médecine et de l'histoire naturelle à l'Université de Wittenberg, Padoue et Bologne aux années 1572—1579, il séjournait en Suisse et en France. Là-bas, à l'Université de Valence, il a été élevé au grade du docteur de philosophie et de médecine. Après avoir retourné en Silésie, il s'est marié et d'abord, aux années 1580—1585, il pratiquait la médecine à Koźuchowo près de Głogów. Ensuite, il est revenu à demeure à Wrocław, sa ville natale, où il est mort en 1599.

Scholz appartenait à l'élite d'alors des patriciens de Wrocław, parmi lesquels il y avait un bon nombre de mécènes de l'art bien estimés, de collectionneurs et de médecins humanistes, comme par exemple Daniel Rindfleisch, Henryk Rybisch, Tomasz et Dawid Rhediger.

Scholz s'est rendu célèbre grâce à son jardin des plantes fondé par lui à Wrocław vers 1587 et dont la composition a été basée sur celle du jardin des plantes

de l'Université de Padoue représentant le style de Renaissance. Cette composition, la richesse floristique des espèces des plantes médicales et décoratives étaient la raison pour laquelle le jardin de Scholz était cité parmi les plus fameuses curiosités de la Silésie. Chanté par des poètes, le jardin est devenu le lieu des rencontres permanentes de l'élite intellectuelle de Wrocław du XVIe siècle, fêtes „Floralia Vratislaviensis” organisées par Scholz, pendant lesquelles on discutait les questions philosophiques, celles du domaine des sciences naturelles et de la médecine. Sauf la botanique. Scholz s'est consacré à une autre activité créatrice, et notamment il collectionnait, élaborait et éditait les sources manuscrites, les traités et la correspondance de fameux médecins du XVIe siècle. L'acquis éditeur de Scholz comprend entre autres les traités philosophiques et médicaux de ses professeurs, Hieronim Capivaccius et Juliusz Arantius, datant de la période de ses études à Padoue et à Bologne, ainsi que le choix de lettres, de conseils et de traités de Jan Craton von Craffheim, un des plus célèbres médecins de Silésie à cette époque-là.

La valeur de ces documents est remarquable, ils sont de vraies sources pour l'histoire de la médecine de la Renaissance qui contribuent à la connaissance de la culture humaniste du milieu médical en Silésie.